

Фрадинський О. А.

*завідувач відділу наукових досліджень з економічних питань митної справи
Державний науково-дослідницький інститут митної справи, Україна*

ІСТОРИЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОЇ СЛУЖБИ РЕСПУБЛІКИ ТАДЖИКИСТАН

Анотація. У статті проведено дослідження питань становлення митної служби на теренах Таджикистану, її структури та функцій, досліджено питання проходження служби та відповідальності за вчинення злочинів та порушень у митній сфері.

Ключові слова: контрабанда, митна служба, митні органи, митниця, митні платежі
Формул: 0; рис.: 2, табл.: 1, бібл.: 7

Fradynskyi O. A.

*Head of the Department of Economic Research on customs affairs,
National Research Institute of customs, Ukraine*

HISTORICAL, ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF THE CUSTOMS SERVICE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

Summary. This article presents research on the formation of the customs service on the territory of Tajikistan, its structure and functions, investigated the question of service and accountability for crimes and violations of the customs area.

Keywords: smuggling, customs, customs authorities, customs, customs fees.
Formulas: 0; fig.: 2, tabl.: 1, bibl.: 7.

JEL Classification: N 15, N 40, G 10

Фрадынский А. А.

*заведуючий відділом наукових досліджень по економічним вопросам таможенного дела,
Государственный научно-исследовательский институт таможенного дела, Украина*

ИСТОРИЧЕСКИЕ, ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТАМОЖЕННОЙ СЛУЖБЫ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН

Аннотация. В статье проведено исследование вопросов становления таможенной службы на территории Таджикистана, ее структуры и функций, исследованы вопросы прохождения службы и ответственности за совершение преступлений и нарушений в таможенной сфере.

Ключевые слова: контрабанда, таможенная служба, таможенные органы, таможня, таможенные платежи.

Формул: 0; рис.: 2, табл.: 1, бібл.: 7

Актуальність дослідження. Сучасний стан розвитку митної справи на теренах України характеризується процесами її подальшого реформування у контексті міжнародних конвенцій та стандартів та наближення до європейського рівня. Одним із найбільш перспективних шляхів розробки та реалізації митної політики є вивчення світового досвіду діяльності митних служб зарубіжних країн, особливо тих держав які, як і Україна, переживають період свого становлення і утвердження на геополітичній арені та мають із нами спільну історію. Однією із таких держав є Республіка Таджикистан, митна служба якої формувалася у непростий період громадянської війни.

Метою статті є дослідження окремих аспектів діяльності митної служби при Уряді Республіки Таджикистан як органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію митної політики держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Практичні питання діяльності митних служб зарубіжних країн вивчалися провідними українськими дослідниками, що проводять свій науковий пошук у сфері теорії та практики митної справи - І. Бережнюком, А. Войцешуком, О. Гребельником, І. Іващук, С. Ківаловим, А. Кредісовим, А. Крисоватим, Д. Лук'яненком, Ю. Макогоном, О. Рогачем, А. Філіпенком, О. Шнирковим, С. Юрієм та інших.

Результати досліджень. Митна служба при Уряді Республіки Таджикистан – правоохоронний виконавчий орган державної влади, що забезпечує безпосередню реалізацію завдань у сфері митної справи відповідно до законодавства республіки. Загальне керівництво діяльністю митної служби покладено на Уряд республіки Таджикистан.

Становлення митних органів Республіки Таджикистан (далі - РТ) тісно пов'язане із розвитком держави, зовнішньоекономічних відносин та торгівельних контактів. Через Таджикистан проходили основні торгівельні шляхи, що з'єднували Захід та Схід континенту. Вже в епоху правління Саманідів (IX – X ст. н.е.), з метою впорядкування торгівлі, було створено спеціальні державні органи, які контролювали ввезення та вивезення товарів на пропускних пунктах, шляхом проставлення у супровідних документах дозвільних печаток. Активізація торгівельної діяльності обумовила запровадження нових видів податків на зовнішню торгівлю – емірських та торгових зборів, кавсану (встановлена доля), мухрона (мито за печатку), плата за місце на ринку, плата за ваги та інші.

За часів Радянського Союзу на території республіки функціонував Термезький митний пост, що контролював переміщення товарів через митний кордон СРСР. У квітні 1987 року був створений Нижньо-Пянджський оперативний відділ митного кордону, що підпорядковувався Термезькій митниці. Формування республіканської митниці із штатом у 41 особу було здійснено у травні 1988 року за рішенням Уряду Таджикиської ССР. Митниця перебувала у подвійному підпорядкуванні: з однієї сторони – Головному управлінню митного контролю СРСР, а з іншої – Раді Міністрів Таджикиської ССР [7].

Після розпаду Союзу, 22 січня 1992 року постановою Кабінету РТ ; РТ, яке у червні 1993 року було перетворено у Державний митний комітет РТ. Постановою Ради Міністрів від 14 лютого 1994 року Державний митний комітет РТ було перетворено в Митний комітет при Уряді РТ.

Характерною ознакою митних органів республіки стало їх становлення в умовах громадянської війни, яка тривала 5 років (з травня 1992 по червень 1997 року), коли внутрішньополітичні негаразди сприяли безконтрольному переміщенню матеріальних цінностей через митний кордон та підірвали економічну безпеку країни. Не зважаючи на надзвичайно важкі умови діяльності, громадянську війну, у 1992 році в країні було прийнято Митний кодекс та закон «Про митний тариф». Починаючи із 1997 року країна вступила до Всесвітньої митної організації та приєдналася до ряду Міжнародних конвенцій у сфері митної справи. В 2004 році прийнято нову редакцію Митного кодексу РТ, який враховував міжнародні загальноприйняті норми та передовий світовий досвід. Одним із основних напрямків діяльності митної служби у РТ стала модернізація та реформування митних органів, які здійснюються на основі кредитної угоди між РТ та Азійським Банком Розвитку [7].

До митних органів РТ віднесено: уповноважений орган з питань митної справи; регіональні митні управління; митниці; митні пости. До системи митних органів входять установи які не є правоохоронними органами, а основна функція яких полягає у забезпеченні діяльності митних органів (рис. 1). Компетенція конкретних митних органів по здійсненню їх функцій, здійсненню обумовлених митних операцій, а також регіон діяльності визначаються уповноваженим органом з питань митної справи [2].

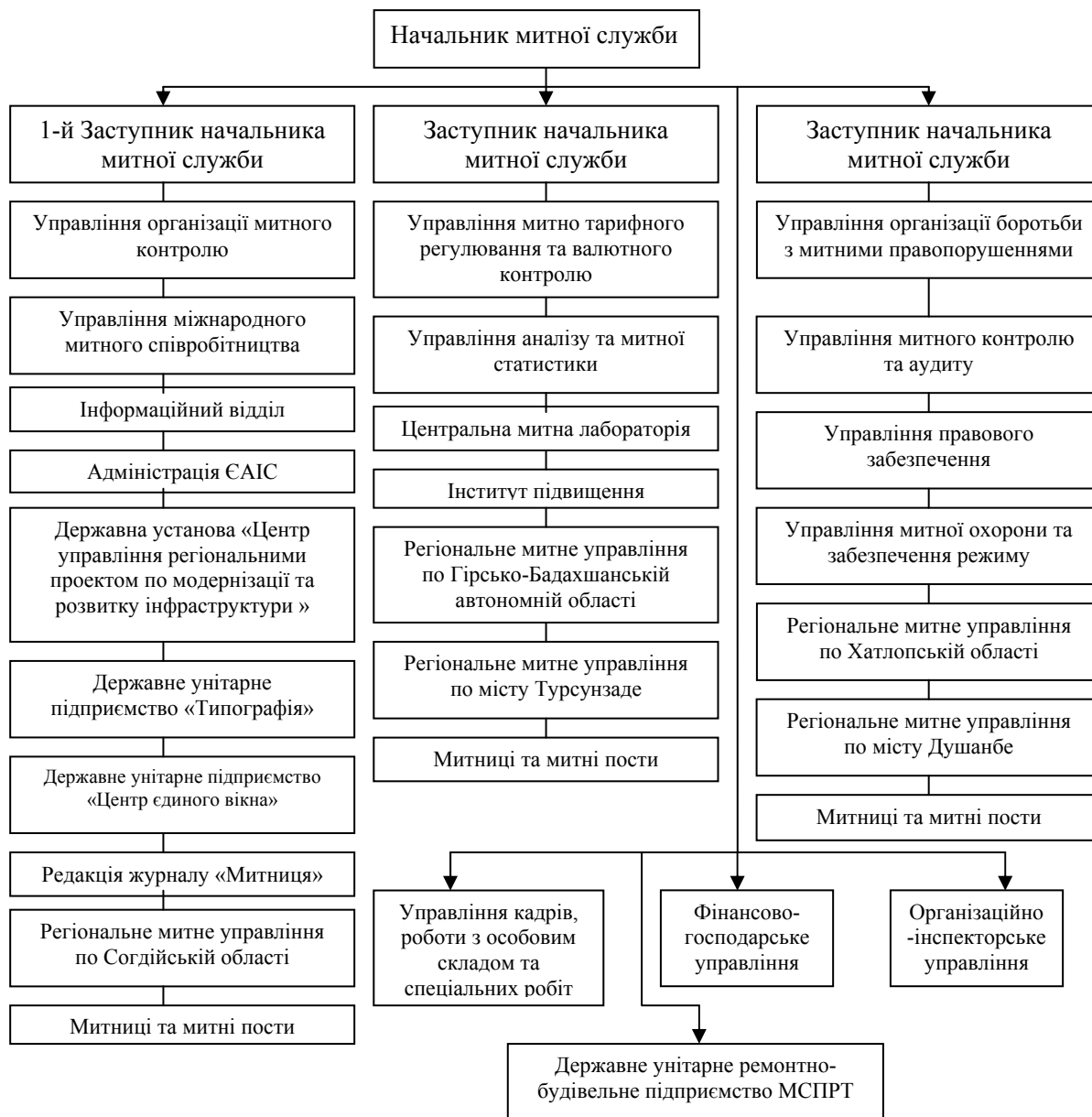

Рис. 1. Організаційна структура Митної служби при Урядові Республіки Таджикистан

На митні органи РТ покладено наступні функції [2]:

- участь у розробці та реалізації державної митної політики;
- забезпечення захисту суверенітету та економічної безпеки республіки;
- забезпечення дотримання митного та іншого законодавства РТ, контроль за виконанням якого покладено на митні органи;
- захист прав та інтересів держави і учасників зовнішньоекономічної діяльності у сфері митної справи;
- розвиток своєї матеріально-технічної та соціальної бази;
- забезпечення дотримання встановлених у відповідності із нормативно-правовими актами РТ та міжнародними угодами заборон і обмежень по відношенню товарів, що переміщуються через митний кордон;
- здійснення митного оформлення та митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон;

- повне і своєчасне внесення в державний бюджет податків та зборів, утримання яких покладено на митні органи;
- контроль за порядком переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон держави, захист права інтелектуальної власності;
- здійснення боротьби з контрабандою та іншими порушеннями у сфері митної справи, розробка та реалізація системи заходів по запобіганню незаконному обігу через митний кордон наркотичних засобів і психотропних речовин, зброї, предметів художнього, історичного і археологічного надбання, видів тварин та рослин, що знаходяться під загрозою знищення, розгляд справи про адміністративні правопорушення у сфері митної справи та притягнення до адміністративної відповідальності;
- ведення митної статистики зовнішньої торгівлі та товарну номенклатуру ЗЕД;
- здійснення інформаційно-роз'яснювальної та консультаційної роботи у сфері митної справи;
- проведення науково-дослідних робіт у сфері митної справи;
- інші, відповідно до законодавства.

На митну службу Таджикистану покладено обов'язок повного та своєчасного внесення до бюджету підконтрольних податків та зборів [1]. Об'єктами оподаткування виступають товари, що переміщуються через митний кордон, а податковою базою для визначення податків та зборів виступає митна вартість товарів або їх кількість. До основних митних платежів віднесено мито (в тому числі – спеціальне, антидемпінгове та компенсаційне), податок на додану вартість та акциз утримувані при ввезенні товарів на митну територію РТ. Зобов'язання по сплаті мита і податків виникає: при ввезенні товарів – з моменту перетину митного кордону РТ; при вивезенні товарів – з моменту подання митної декларації або вчинення дій, безпосередньо направлених на вивіз товарів з території республіки. Перелік митних зборів складається із збору за митне оформлення; збору за митний супровід; збору за збереження товарів на складі митного органу; збору за видачу кваліфікаційного атестата спеціаліста з митного оформлення. Величина митних зборів повинна бути обмеженою приблизною вартістю послуг та не повинна надавати непрямого протегування для таджицьких товарів або переслідувати фіскальні цілі при імпорті іноземних товарів [2].

Про ефективність справляння мита свідчать данні, наведені на рисунку 2. Як бачимо, протягом періоду, що аналізується надходження від мита та митних зборів зросли із 197 млн сомоні у 2009 році до 332,4 млн сомоні – у 2011 році (на 135,4 млн сомоні, або 68,73%). Питома вага у структурі податкових надходжень збільшилася на 0,26% - із 5,38% у 2009 році до 5,64% у 2011 році [5; 6].

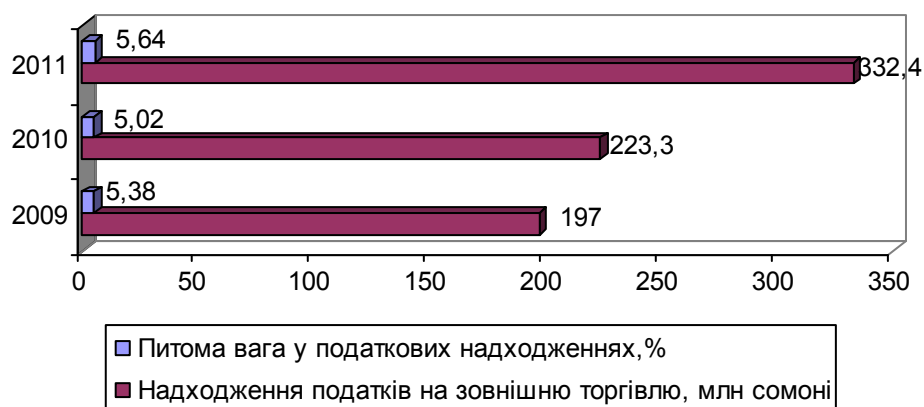

Рис. 2. Абсолютна та відносна динаміка надходжень податків на зовнішню торгівлю в Республіці Таджикистан у 2009-2011 роках (без врахування ПДВ та акцизу)

Служба в митних органах є спеціальним видом служби громадян РТ, які здійснюють свою професійну діяльність по реалізації завдань, прав та обов'язків митних органів відповідно до законодавства країни. Співробітниками митних органів можуть бути дієздатні громадяни РТ у віці від 20 до 35 років із середньою спеціальною або вищою освітою, здатні за своїми особистими, моральними, діловими, професійними якостями та станом здоров'я виконувати покладені на них обов'язки. Вимоги до стану здоров'я громадян, що вступають на службу до митних органів, визначаються у відповідності до критеріїв, встановлених для військовослужбовців. Військовозобов'язані громадяни, прийняті на службу в митні органи, знімаються з військового обліку у встановленому порядку та ставляться на спеціальний облік у митні органи. Для новоприйнятих працівників встановлюється випробувальний термін до шести місяців без присвоєння спеціального звання. Для випускників вищих освітніх закладів, що навчалися за направленням митного органу або ж перейшли на митну службу шляхом переводу з інших правоохоронних органів чи воєнізованих структур, випробувальний термін не встановлюється. З метою технічного забезпечення діяльності митних органів у їх штатних розписах передбачаються відповідні посади вільнонайманих працівників та службовців.

При прийомі на роботу та проходженні служби в митних органах кожен громадянин повинен пройти державну дактилоскопічну реєстрацію. Співробітники митних органів, відповідно до законодавства РТ, зобов'язані щорічно надавати у податкові органи відомості про отримані ними доходи та майно, що належить їм на праві власності, у тому числі про належні їм акції, частки статутного капіталу юридичних осіб, які виступають об'єктами оподаткування [4].

На сьогодні митна служба відіграє вагомий роль при формуванні дохідної частини державного бюджету РТ та забезпечує економічну безпеку шляхом виконання правоохоронної функції, яка полягає у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил, незаконним обігом наркотичних засобів, вогнепальної зброї, боєприпасів, вивозом предметів історичної та культурної спадщини, здійсненні контролю над вивезенням стратегічно важливих товарів. Основні показники правоохоронної діяльності митної служби республіки наведено у таблиці 1 [7].

Відповідно до законодавства Республіки Таджикистан контрабанду визначено як переміщення у великому розмірі (вартістю більше 5000 показників для розрахунків) через митний кордон товарів та інших предметів, здійснене поза або із приховуванням від митного контролю, або із обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації, або пов'язане із недекларуванням чи недостовірним декларуванням – карається штрафом у розмірі від 250 до 920 показників для розрахунку або позбавленням волі терміном до п'яти років.

Переміщення через митний кордон Таджикистану наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, сильнодіючих, ядовитих, отруйних, радіоактивних, вибухових речовин, озброєння, вибухових пристроїв, вогнепальної зброї, боєприпасів або військового спорядження, зброї масового ураження, а також важливих сировинних товарів, і художніх, історичних, археологічних або інших культурних цінностей, по відношенню до яких встановлено спеціальні правила переміщення через митний кордон Таджикистану, за умови що така дія здійснена поза або із приховуванням від митного контролю, або із обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації, або пов'язане із недекларуванням чи недостовірним декларуванням – карається позбавленням волі терміном від 5 до 10 років із можливістю конфіскації майна [3].

Дії, перераховані у двох попередніх абзацах, вчинені повторно, або посадовою особою з використанням свого службового становища, або із застосуванням насилля

або його погрози по відношенню до особи, що здійснює митний контроль, або шляхом прориву через митний кордон – караються позбавленням волі терміном від 10 до 15 років із можливістю конфіскації майна та із можливістю позбавлення права займатися визначеною діяльністю терміном до 5 років. Якщо ж контрабанда вчинена організованою групою осіб, то вона карається позбавленням волі терміном від 15 до 20 років та із можливістю позбавленням права займатися визначеною діяльністю терміном до 5 років.

Таблиця 1
Основні показники правоохоронної діяльності Митної служби при Урядові Республіки
Таджикистан у 2010 – 2011 роках

№ з/п	Показники	Всього по республіці		Управління по Согдійській області		Управління по Хатлонській області		Управління по м. Душанбе		Управління по м. Туронзаде		Управління по Гірсько-Бадахшанській області		Управління організації боротьби з митними правопорушеннями	
		2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
1	Всього зареєстровано справ про порушення митних правил, од.	4976	5288	2602	2654	551	661	969	1021	638	598	182	226	34	128
2	Виявлено злочинів, од.	47	38	13	14	9	6	22	12	3	1	-	-	-	5
3	Порушено кримінальних справ, од.:	47	38	13	14	9	6	22	12	3	1	-	-	-	5
4	Контрабанда наркотичних речовин, од.	37	25	8	8	7	2	20	11	2	1	-	-	-	3
5	Контрабанда товарів та транспортних засобів, од.	5	8	4	4	-	3	1	1	-	-	-	-	-	-
6	Інші злочини у сфері митної справи, од.	5	5	1	2	2	1	1	-	1	-	-	-	-	2
7	Кількість вилучених наркотичних речовин, кг:	182,6	58,9	142,7	20,4	3,6	0,72	21,9	6,5	14,4	2,01	-	-	-	29,2
8	Героїн, кг	181,5	56,3	142,7	18,5	3,5	-	20,86	6,5	14,4	2,01	-	-	-	29,2
9	Опіум, кг	0,05	-	-	-	0,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Марихуана, кг	1,05	2,6	-	1,9	0,05	0,72	0,94	-	-	-	-	-	-	-

Неповернення у встановлений термін на територію РТ предметів художнього, історичного та археологічного надбання народів Таджикистану та зарубіжних країн, вивезених за межі республіки, якщо таке повернення є обов'язковим, відповідно до законодавства РТ – карається позбавленням волі терміном до п'яти років.

Ухилення від сплати митних платежів у великому розмірі – карається штрафом у розмірі від 250 до 365 показників для розрахунків або позбавленням волі терміном до п'яти років або ж обмеженням волі на термін до 2 років. Ці ж дії здійснені групою осіб за попередньою змовою, або із використанням службового становища, або ж особою раніше судимою за ухилення від сплати митних платежів, або ухилення від сплати податків та зборів фізичною чи юридичною особою, або у особливо великому розмірі (вартістю більше 10000 показників для розрахунків) - карається штрафом у розмірі від 365 до 540 показників для розрахунків з позбавленням права займати визначені посади на термін до 5 років або обмеженням волі терміном до 5 років або ж обмеженням волі на термін до 3 років, або позбавленням волі на термін до 3 років [3].

Серед проблем, які заважають перетворенню митної служби РТ у ефективну державну структуру світового рівня, слід відзначити відсутність механізму взаємодії контролюючих органів; наявність відомчих інтересів; відсутність пунктів пропуску, які б відповідали міжнародним стандартам; низька технічна оснащеність підрозділів митного контролю - відсутність інспекційно-доглядових комплексів на автомобільному і залізничному транспорті, засобів поглибленого проведення радіаційного та екологічного контролю.

Враховуючи наявні проблеми, зусилля митної служби у контексті оптимізації процесів перетину митного кордону направлені на вивчення існуючих проблем, автоматизацію та технічне оснащення митної служби; модернізацію інфраструктури митних пунктів пропуску; обмін інформацією із суміжними контролюючими органами та проведення спільного контролю.

Висновки. Історія виникнення митних органів на території Таджикистану сягає кінця I тисячоліття нашої ери, коли із розвитком торгівлі почали створюватися спеціальні державні органи, що контролювали переміщення товарів та сплату обов'язкових платежів. Новітній етап розвитку митної служби розпочався у січні 1992 року, коли було утворено Головне управління митного контролю при Кабінеті Міністрів республіки. Становлення служби припало на час громадянської війни. На сьогодні митна служба при Уряді Республіки Таджикистан – правоохоронний орган виконавчої влади на який відповідно до законодавства покладено функцію реалізації завдань у сфері митної справи. До складу митної служби входять уповноважений орган з питань митної справи; регіональні митні управління; митниці; митні пости. Служба в митних органах є спеціальним видом служби громадян Таджикистану, які здійснюють свою професійну діяльність по реалізації завдань, прав та обов'язків митних органів країни.

Література

1. Закон Республіки Таджикистан «О Налоговом кодексе» от 17 сентября 2012 года № 901 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.customs.tj/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=38.
2. Закон Республіки Таджикистан «О принятии Таможенного кодекса Республики Таджикистан и введении его в действие» от 03 декабря 2004 года № 62 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.customs.tj/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=38.
3. Закон Республіки Таджикистан «О принятии Уголовного кодекса Республики Таджикистан» от 21 мая 1998 года № 574 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mmk.tj/ru/legislation/legislation-base/codecs/>.
4. Постановление правительства Республики Таджикистан О Таможенной службе при Правительстве Республики Таджикистан в редакции от 03.10.2012г. № 557 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.customs.tj/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=3.
5. Министерство финансов Республики Таджикистан. Отчет по исполнению Государственного бюджета 2011 года. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://minfin.tj/downloads/O%20po%20IG%20B%20za%202011.pdf>
6. Министерство финансов Республики Таджикистан. Отчет по исполнению Государственного бюджета 2010 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://minfin.tj/downloads/Bujet_2010.pdf.
7. Таможенная служба при Правительстве Республики Таджикистан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.customs.tj/rus/index.php>.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2013 © Фрадинський О. А.

References

1. *Zakon Respubliki Tadžykistan «O Nalohovom kodekse» ot 17 sentiabria 2012 hoda № 901.* (2012). Available at http://www.customs.tj/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=38
2. *Zakon Respubliki Tadžykistan «O priniatii Tamozhennoho kodeksa Respubliki Tadžykistan i vvedenii eho v deistvie» ot 03 dekabria 2004 hoda № 62.* (2004). Available at http://www.customs.tj/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=38
3. *Zakon Respubliki Tadžykistan «O priniatii Uholovnoho kodeksa Respubliki Tadžykistan» ot 21 maia 1998 hoda № 574.* (1998). Available at <http://mmk.tj/ru/legislation/legislation-base/codecs/>
4. *Postanovlenie pravitelstva Respubliki Tadžykistan O Tamozhennoi sluzhbe pri Pravitelstve Respubliki Tadžykistan v redaktsii ot 03.10.2012 № 557.* (2012). Available at http://www.customs.tj/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=3
5. *Ministerstvo finansov Respubliki Tadžykistan. Otchet po ispolneniyu Hosudarstvennoho biudzheta 2011 hoda.* (2011). Available at <http://minfin.tj/downloads/O%20po%20IG%20B%20za%202011.pdf>
6. *Ministerstvo finansov Respubliki Tadžykistan. Otchet po ispolneniyu Hosudarstvennoho biudzheta 2010 hoda.* (2010). Available at http://minfin.tj/downloads/Bujet_2010.pdf
7. *Tamozhennaia sluzhba pri Pravitelstve Respubliki Tadžykistan.* Available at <http://www.customs.tj/rus/index.php>

Received 02.09.2013

© Fradynskyy A. A.